

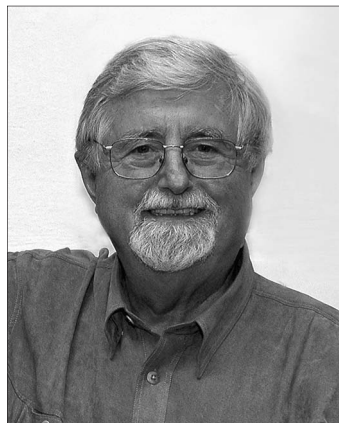
PROF. RNDr. EUGENIUSZ K. BALON, CSc.
★ 1. VIII. 1930 Orlová † 4. IX. 2013 Guelph

Eugeniusz Kornel Balon sa narodil 1. augusta 1930 na území tešínskeho Sliezska v meste Orlová (v súčasnosti Moravsko-sliezsky kraj, okres Karviná). Absolvoval poľskú základnú školu a gymnázium (*Polskie Gimnazjum Realne im. Juliusza Słowackiego*) v Orlovej, kde maturoval v roku 1949. V tom istom roku sa zapísal na Prírodovedeckú fakultu Karlovej univerzity v Prahe. Promoval v roku 1953 na Biologickej fakulte Karlovej univerzity, ktorú ukončil s titulom promováný biológ. Po promócii nastúpil ako odborný pracovník na Štátnu rybársku a hydrobiologickú výskumnú stanicu v Trnave a o rok neskôr prešiel na jej detašované ichtyologické pracovisko do Bratislavy na Železnú studienku, ktoré dostalo v roku 1956 názov Laboratórium rybárstva.

E. K. Balon si postupne zvyšoval kvalifikáciu, a tak na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe mu v roku 1962 udelili vedeckú hodnosť kandidáta biologických vied a v roku 1966 akademický titul RNDr. V roku 1964 mu Prezídium ČSAV priznalo vedecký kvalifikačný stupeň II. a – samostatný vedecký pracovník. Balonova pracovitosť, znalosti a potenciál veľmi rýchle prekročili hranice krajiny. V rokoch 1967 – 1971 pôsobil ako expert Organizácie spojených národov pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO) pri výskume priehradného jazera Kariba na rieke Zambezi v Zambii, odkiaľ sa už do Československa nevrátil. Emigroval a usadil sa v kanadskej provincii Ontario, kde od roku 1972 pôsobil na univerzite v Guelphe najprv vo funkcii docenta (1972 – 1976), neskôr riadneho profesora (1976 – 1995), a v roku 1995 bol menovaný emeritným profesorom.

E. K. Balon participoval na mnohých medzinárodných výskumných projektoch, napríklad pri výskume chránenej morskej oblasti Rincon de Guanabo na Kube (1965), jazier Kariba, Mweru a Tanganyika v Afrike (1967–1971), ichtyofauny horného toku Dunaja v Nemecku (1976 a 1984) a riek Baram na Sarawaku (1980). Zúčastnil sa expedícií na Komorské ostrovy (1987 a 1990), do Okavanga a na Kalahari (1987) a na Zanzibar (1990 a 1991).

Spektrum Balonových publikácií bolo už od začiatku pestré, zaujal predovšetkým štúdiami o rozmnožovaní a ontogenéze rýb. Jeho práca „Růst plotice (*Rutilus rutilus*) a revise hlavních metod jeho určování“ dlhé roku slúžila ako návod a vzor pre ichtyológov v bývalom Československu. Významné boli tiež publikácie súvisiace s výstavbou vodného diela Gabčíkovo nazvané „Ichtyofauna československého úseku Dunaja“ z roku 1966 a „Vývoj ichtyofauny Dunaja, jej súčasný stav a pokus o prognózu ďalších zmien po výstavbe vodných diel“ z roku 1967, v ktorých prognózoval, aké budú hlavné dopady stavby, a že sa prejaví až po desaťročiach. Nedávne komplexné výskumy bioty Dunaja jeho predpoklady potvrdili. Tesne pred emigráciou v roku 1967 Balonovi vychádza u nás najznámejšia knižná publikácia *Ryby Slovenska*, ktorá je dodnes súčasťou knižnice každého ichtyológa, prírodovedca aj amatérskeho rybára. Svoje pôsobenie v Afrike zavŕšil v roku 1974 knihou *Fishes of Lake Kariba* a spolueditovaním monografie *Lake Kariba – man-made tropical ecosystem in Central Africa*.

E. K. Balon pri návšteve SNM-PM v Bratislave v roku 2004.

E. K. Balon je autorom a spoluautorom 335 publikácií, z toho 11 kníh, 32 knižných kapitol a 151 pôvodných článkov v recenzovaných vedeckých časopisoch. V roku 1975 založil časopis *Environmental biology of fishes* a 27 rokov bol jeho šéfredaktorom. V 80. rokoch začal vydávať knižnú sériu *Perspectives in vertebrate science* a tiež sériu *Developments in environmental biology of fishes*. Založil časopis *Guelph Ichthyological Reviews* a bol spoluredaktorom jeho prvých štyroch vydaní.

Jeden z hlavných prínosov celoživotného diela E. K. Balona spočíva v jeho revolučnom náhľade na vývinové procesy odohrávajúce sa počas ontogenézy mnohobunkových organizmov. Bol jedným z prvých vedcov na svete, ktorí začali poukazovať na potrebu prepojenia všetkých základných prírodných vied – matematiky, fyziky, chémie a biológie – pri skúmaní ontogenetických procesov. Sústredil sa predovšetkým na ústredný fenomén vývinovej biológie – epigenézu a jej vplyv na vývoj živých organizmov. Sformuloval teóriu saltatorickej ontogenézy, a významne tak prispel k rozvoju evolučnej biológie, ktorá aj vďaka nemu zaznamenala výrazný odklon od génocentrického pohľadu. Pripojil sa tak k vedcom stojacich v opozícii voči ortodoxnému darvinizmu a neodarvinizmu.

Po odchode do dôchodku v roku 1995 intenzívne cestoval, prednášal a viedol semináre – napr. v Južnej Afrike, v Papue Novej Guinei, v Austrálii, na Taiwane, v USA, ale často i v Českej republike a na Slovensku. Návštevu Slovenska (1991, 1993, 1995, 1997, 1998, 2001, 2004, 2007 a 2012) vždy spojil so zaujímavou prednáškou na pôde Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského alebo Slovenského národného múzea-Prírodovedného múzea v Bratislave.

V Slovenskom národnom múzeu-Prírodovednom múzeu sa nachádza veľmi rozsiahla ichtyologická zbierka, na ktorej má veľký podiel práca E. K. Balona. Z expedície na Kubu sa v zbierkach múzea nachádza 338 exemplárov rýb a desiatky hubiek, koralov a schránok mäkkýšov z tejto oblasti. Meno E. K. Balon sa vyskytuje pri 7 312 exemplároch rýb zo Slovenska, pochádzajúcich z obdobia výskumov Laboratória rybárstva. No jeho podiel je pravdepodobne ešte oveľa väčší, lebo až do roku 1967 bol členom kolektívu ichtológov, ktorí množstvo materiálu neoznačili menami, ale len inštitucionálnym názvom Laboratórium rybárstva Bratislava. Takto označených rýb sa v zbierkach nachádza skoro 28 tisíc, pričom na veľkej časti zaručene spočinula ruka či oko Eugena K. Baľona.

Na počesť profesora Balona sú pomenované dva druhy rýb: európska ostriežovitá ryba *Gymnocephalus baloni* Holčík et Hensel, 1974 (typový materiál patrí k vedecky najcennejším zbierkovým predmetom SNM-PM) a africká cichlida *Tilapia baloni* Trewavas et Steward, 1975. Profesor Balon je spoluautorom opisu ázijského sumca *Glyptothorax jalalensis* Balon et Hensel 1970. E. K. Balon sa angažoval aj v ochrane prírody, bol spoluzakladateľom medzinárodnej organizácie na ochranu latimérií (Coelacanth conservation council). Bol tiež čestným členom Českej aj Slovenskej zoologickej spoločnosti.

Čeť jeho pamiatke!

Adresy autorov:

Prof. RNDr. Karol Hensel, DrSc., Katedra zoológie, Prírodovedecká fakulta,
Univerzita Komenského, Mlynská dolina, pavilón B-1, 842 15 Bratislava 4,

Prof. RNDr. Vladimír Kováč, CSc., Katedra ekológie, Prírodovedecká fakulta,
Univerzita Komenského, Mlynská dolina, pavilón B-2, 842 15 Bratislava 4,

Mgr. Ján Kautman, Slovenské národné múzeum-Prírodovedné múzeum,
Vajanského nábrežie 2, P. O. Box 13, 810 06 Bratislava 16